

Iroda BOBOJONOVA,
A.Avloniy nomidagi Pedagogik mahorat milliy instituti tayanch doktoranti
E-mail: gavhar.salomova@mail.ru

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti dotsenti v.b., PhD G.Salomova taqrizi asosida

MAKTABDA INGLIZ TILINI O'QITISHDA BLUM TAKSONOMIYASIDAN FOYDALANISHNING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Аннотация

Maqolada Blum taksonomiyasining maktabda ingliz tilini o'qitishda qanday qo'llanilishi va bu uslubning o'ziga xos jihatlari tahlil qilingan. Taksonomiyaning bosqichlari orqali o'quvchilarning bilimlarini rivojlantirishga qaratilgan yondashuvlar bayon etilgan.

Kalit so'zlar: Ingliz tili, Blum taksonomiyasi, maktabda o'qitish, bilim bosqichlari, dars rejalashtirish, kognitiv rivojlanish, ta'lim metodikasi, O'zbekiston ta'limi, interaktiv usullar.

ОСОБЕННОСТИ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ТАКСОНОМИИ БЛУМА ПРИ ОБУЧЕНИИ АНГЛИЙСКОМУ ЯЗЫКУ В ШКОЛАХ

Аннотация

В статье рассматривается применение таксономии Блума при обучении английскому языку в школе и её особенности. Описаны подходы, направленные на развитие знаний учащихся через этапы таксономии.

Ключевые слова: Английский язык, таксономия Блума, школьное обучение, этапы знаний, планирование уроков, когнитивное развитие, методика обучения, образование Узбекистана, интерактивные методы.

THE SPECIFIC FEATURES OF USING BLOOM'S TAXONOMY IN TEACHING ENGLISH AT SCHOOLS

Annotation

The article examines the use of Bloom's taxonomy in teaching English at school and its distinctive features. Approaches aimed at developing students' knowledge through the stages of the taxonomy are outlined.

Keywords: English language, Bloom's taxonomy, school teaching, knowledge stages, lesson planning, cognitive development, teaching methodology, Uzbekistan education, interactive methods.

Kirish. Blum taksonomiyasi o'quvchilarning bilish faoliyatini rivojlantirishda o'qituvchilarga dars jarayonini aniq, samarali va izchil tarzda tashkil qilish imkonini beradi. Bu taksonomiya nafaqat o'qituvchilar uchun ta'lim maqsadlarini belgilashda, balki ularni amaliyotga tatbiq etishda ham ko'mak beradi. Ingliz tilini o'qitishda Blum taksonomiyasi o'quvchilar uchun bilimlarni eslab qolishdan tortib, ularni tahlil qilish va ijodiy qo'llashgacha bo'lgan bosqichlarni izchil rivojlantirishga imkon beradi.

Tahlil va natijalar. Blum taksonomiyasi amaliyotda qo'llanganda, o'qituvchi dars mazmunini taksonomiyaning olti bosqichiga moslab tuzadi. Bu bosqichlar — eslab qolish, tushunish, qo'llash, tahlil qilish, baholash va yaratish — o'quvchilarning bilim olish jarayonini izchil rivojlantirish uchun mo'ljallangan. Har bir bosqichda o'quvchilar o'z bilimlarini chuqurlashtirish va ularni qo'llash orqali keyingi bosqichga tayyorlanadilar.

Masalan, eslab qolish bosqichida o'quvchilar ingliz tilidagi yangi so'zlarni yodlashlari yoki grammatik qoidalarni o'zlashtirishlari kerak. Bu bosqichda o'qituvchilar o'quvchilarga yangi materiallarni o'rgatish va ularni mustahkamlash uchun turli mashqlar va topshiriqlar beradilar. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, eslab qolish darajasi ta'lim jarayonida boshlang'ich nuqta bo'lib, o'quvchilar bilimlarni yanada chuqurroq o'zlashtirishlari uchun zarur asosdir (Krathwohl, 2002).

Keyingi bosqichlarda o'quvchilar bilimlarni tushunish va qo'llashga o'tadilar. Tushunish bosqichi o'quvchilarning o'z bilimlarini amaliy vaziyatlarda ishlatishiga tayyorgarlik ko'rishga qaratilgan. Bu bosqichda o'quvchilar grammatik qoidalarni tushunib, ularni qanday qo'llash kerakligini o'rganadilar. Masalan, ular gap tuzishda to'g'ri grammatik strukturalarni qo'llashni o'rganadilar, bu esa kelajakdagi muloqotlarda samarali foydalana olish uchun zarur qadam hisoblanadi.

Tahlil qilish bosqichi o'quvchilarning o'z bilimlarini murakkabroq shakllarda o'rganish imkonini beradi. Bu bosqichda o'quvchilar matnlarni tahlil qilib, ularning grammatik tuzilmasini tushunadilar, ularning ma'nosini chuqurroq anglaydilar va fikrlarni o'zaro bog'laydilar. Masalan, o'quvchilar ingliz tilida yozilgan matnlarning mantiqiy tuzilishini tahlil qilib, ular orasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunishadi.

Blum taksonomiyasi amaliyotda qo'llanilganda, o'qituvchi o'quvchilarga nafaqat bilimlarni yodlash va tushunishga yordam

beradi, balki ulardan ijodiy yondashish, yangi bilimlar yaratish, turli muloqot holatlarida o'z fikrlarini mustaqil ifodalash imkoniyatini ham beradi. Yaratish bosqichi, taksonomiyaning eng yuqori darajasi bo'lib, o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantirishga qaratilgan. Bu bosqichda o'quvchilar o'z bilimlarini amalda mustaqil qo'llash orqali yangi g'oyalarni ishlab chiqadilar.

O'qituvchilarning dars jarayonini tashkil etishi

Blum taksonomiyasini amaliyotda qo'llagan holda o'qituvchilar dars jarayonini aniq rejalashtirib, har bir bosqichga mos faoliyat va topshiriqlarni yaratadilar. O'quvchilarning qaysi bilim bosqichida ekanligini aniqlash va ularni keyingi bosqichga olib chiqish uchun o'qituvchilar turli xil o'quv materiallari va mashg'ulotlardan foydalanadilar.

Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, o'qituvchilar Blum taksonomiyasidan foydalanganda dars samaradorligi ortadi, chunki o'quvchilar o'z bilimlarini izchil ravishda rivojlantirib boradilar. O'qituvchilar dars davomida bilimlarni o'rgatish bilan birga, o'quvchilarga bilimlarni qanday qo'llash va chuqurroq o'rganishni o'rgatadilar (Anderson & Krathwohl, 2001).

Amaliy misol: Ingliz tili darsi

Ingliz tilini o'qitishda Blum taksonomiyasining amaliyotda qo'llanilishi o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirishda juda samarali bo'ladi. Misol uchun, o'qituvchi yangi mavzu bo'yicha darsni rejalashtirayotgan bo'lsa, dastlab, o'quvchilarga so'zlarni yodlash va ularning ma'nolarini tushunishga yordam beradi. So'ngra, bu so'zlarni turli gaplarda yoki matnlarda ishlatish bo'yicha amaliy mashg'ulotlar o'tkaziladi. Tahlil qilish bosqichida o'quvchilar ushbu so'zlarning turli kontekstlarda qanday ishlatilishini o'rganadilar.

Yaratish bosqichida o'quvchilar ijodiy faoliyat orqali o'rganilgan so'zlar va qoidalarni ishlatib, insho yoki nutq tuzishadi. Bu jarayon o'quvchilarning bilimlarni izchil rivojlantirishiga va amaliyotda qo'llash qobiliyatlarini oshirishga yordam beradi.

Blum taksonomiyasi o'qituvchilar uchun dars jarayonini amaliyotda samarali tashkil qilish vositasi hisoblanadi. Ingliz tilini o'qitishda bu yondashuv o'quvchilarning bilimlarini izchil rivojlantirib, ularni bilimlarni tahlil qilish va yangi bilimlar yaratish darajasiga olib chiqadi. O'qituvchilar taksonomiya yordamida har bir o'quvchining bilim olish jarayonini chuqurroq tahlil qilib, ularga mos faoliyatlarini taqdim etish orqali ularning bilish qobiliyatlarini rivojlantiradilar.

Blum taksonomiyasi o'quvchilarning bilish (kognitiv) qobiliyatlarini izchil ravishda rivojlantirishga qaratilgan eng samarali yondashuvlardan biridir. Ingliz tilini o'qitishda bu taksonomiya o'quvchilarni bilim olish jarayonining har bir bosqichida rivojlantirishni ko'zda tutadi. O'quvchilar bilimni yodlashdan boshlab, uni chuqur tahlil qilish, tanqidiy baholash va yangi bilimlar yaratish darajasiga yetkaziladi. Bu jarayon o'quvchilarning bilim olish faoliyatini tizimli shakllantirib, ularni yuqori darajadagi kognitiv qobiliyatlarga ega bo'lishlariga yordam beradi.

Eslab qolish bosqichi: Bilimlar poydevorini yaratish

Eslab qolish bosqichi — bilim olish jarayonining birinchi va eng asosiy bosqichi hisoblanadi. Bu bosqichda o'quvchilar yangi ma'lumotlarni eslab qolish va keyinchalik ularni kerakli vaqtda qayta ishlatish uchun xotirada saqlashni o'rganadilar. Ingliz tilini o'rganishda bu bosqichda o'quvchilar so'zlar, grammatik qoidalar yoki talaffuz qoidalarini yodlashadi.

Misol uchun, o'quvchilar yangi lug'atni eslab qolishga harakat qiladilar: yangi so'zlar va ularning ma'nolarini eslab qolish orqali ular keyingi bosqichlarda ushbu so'zlarni qo'llashga tayyorlanadilar. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, eslab qolish darajasi ta'lim jarayonida muhim poydevor bo'lib, o'quvchilarning bilish faoliyatini yanada murakkablashtiruvchi keyingi bosqichlarga asos bo'ladi (Krathwohl, 2002). Bu bosqichda o'quvchilar bilimlarni yodlab, kelajakdagi darslarda ularni samarali qo'llashga tayyor bo'ladilar.

Tushunish bosqichi: Bilimlarni anglash va qo'llashga tayyorlanish

Eslab qolishdan keyingi bosqich — tushunish, o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq anglash va ularni mantiqiy tarzda qayta ishlash qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ingliz tilini o'qitishda bu bosqich o'quvchilarning eslab qolgan bilimlarini tahlil qilib, ularning mantiqiy asoslarini tushunishga yo'naltirilgan. Bu jarayon o'quvchilarning bilimlarni to'g'ri tushunib, ularni turli sharoitlarda qo'llashga tayyor bo'lishlariga yordam beradi.

Misol uchun, o'quvchilar nafaqat grammatika qoidalarini yodlaydilar, balki ularni gap tuzishda qanday qo'llash kerakligini tushunadilar. Ular so'zlarning mantiqiy bog'liqligini tushunib, murakkab gaplar tuzishni boshlaydilar. Ilmiy tadqiqotlar ko'rsatadiki, tushunish bosqichi o'quvchilarning bilish qobiliyatlarini chuqurlashtirish va ularni amaliy qo'llashga tayyorlashda asosiy rol o'ynaydi (Anderson & Krathwohl, 2001). Ushbu bosqichda bilimlarni nafaqat yodlash, balki ular ustida fikrlash ham o'quvchilarning tafakkurini boyitadi.

Qo'llash bosqichi: Amaliy bilim olish

Qo'llash bosqichi o'quvchilarning oldin o'rganilgan bilimlarini amaliyotda ishlatish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Ingliz tilini o'rganishda bu bosqichda o'quvchilar grammatik qoidalarini, yangi so'zlarni yoki gap tuzish qoidalarini turli vaziyatlarda ishlatishga kirishadilar. Qo'llash bosqichi orqali o'quvchilar nazariy bilimlarini amaliy faoliyatda sinovdan o'tkazadilar va bilimlarini hayotiy vaziyatlarga moslashtiradilar.

Misol uchun, o'quvchilar eslab qolgan yangi so'zlarni kundalik suhbatda ishlatish orqali ularning muloqotda qanday qo'llanilishini o'rganadilar. Bu jarayon o'quvchilarning til ko'nikmalarini rivojlantirib, ularni tilni erkinroq ishlatishga o'rgatadi. Ilmiy manbalar shuni ko'rsatadiki, qo'llash bosqichi o'quvchilarni bilimlarni nazariyadan amaliyotga o'tkazishda asosiy o'rin tutadi (Bloom, 1956). Bu bosqich o'quvchilar bilimlarini real vaziyatlarda qanday foydalanishni o'rganishlariga yordam beradi.

Tahlil qilish bosqichi: Bilimlarni murakkab tahlil qilish

Tahlil qilish bosqichi o'quvchilarning bilimlarni chuqurroq tushunish va ularni turli qismlarga ajratib tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi. Bu bosqichda o'quvchilar o'z bilimlarini mustaqil tahlil qiladilar va ular o'rtasidagi o'zaro bog'liqlikni tushunadilar. Ingliz

tilini o'rganishda bu bosqich o'quvchilarning matnlarni grammatik va leksik jihatdan tahlil qilish qobiliyatlarini rivojlantiradi.

Masalan, o'quvchilar matnning tahlil qilib, ularning grammatik tuzilishini, murakkab gaplarni va ularning mantiqiy bog'liqligini aniqlaydilar. Bu bosqichda o'quvchilar bilimlarni mustaqil tahlil qilib, yangi xulosalar chiqaradilar. Ilmiy tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, tahlil qilish bosqichi o'quvchilarning bilimlarini chuqurroq tahlil qilish va ularni turli kontekstlarda qo'llash qobiliyatlarini kuchaytiradi (Anderson & Krathwohl, 2001).

Baholash va yaratish bosqichlari: Mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyat

Baholash bosqichi o'quvchilarga turli qarashlar, bilimlar yoki dalillarni tanqidiy baholash va ularni tahlil qilish imkonini beradi. Bu bosqichda o'quvchilar muqobil yechimlar orasidan to'g'ri qaror qabul qilishni o'rganadilar. Ingliz tilini o'rganishda bu bosqich o'quvchilarning tanqidiy fikrlash qobiliyatlarini rivojlantiradi, chunki ular turli fikrlarni baholab, qaysi biri mantiqan to'g'ri ekanligini aniqlashlari kerak bo'ladi.

Yaratish bosqichi esa o'quvchilarning ijodiy tafakkurini rivojlantiradi va ularga yangi bilimlar, g'oyalar yaratish imkonini beradi. Bu bosqichda o'quvchilar bilimlarini yangi muammolarni hal qilish uchun ishlatadilar va ijodiy faoliyat bilan shug'ullanadilar. Masalan, o'quvchilar ingliz tilida ijodiy insho yozish yoki yangi gaplar tuzish orqali bilimlarini amaliyotda qo'llaydilar va yangi bilimlar yaratadilar. Bloom (1956) tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, bu bosqich o'quvchilarning ijodiy qobiliyatlarini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega.

Blum taksonomiyasining har bir bosqichi o'quvchilarning bilish qobiliyatlarini izchil rivojlantirishga yordam beradi. Eslab qolishdan tortib, yaratishgacha bo'lgan jarayon o'quvchilarning bilimlarni chuqur o'zlashtirishlariga va ulardan samarali foydalanishlariga ko'maklashadi. Bu yondashuv nafaqat o'quvchilarning bilim olish qobiliyatlarini rivojlantiradi, balki ularni turli kontekstlarda mustaqil fikrlash va ijodiy faoliyat bilan shug'ullanishga tayyorlaydi.

Ingliz tilidagi ko'nikmalarni shakllantirish

Blum taksonomiyasi asosida ingliz tilini o'qitishda o'quvchilarning to'rt asosiy til ko'nikmalarini (tinglab tushunish, o'qish, yozish va gapirish) izchil va samarali tarzda shakllantirish muhim ahamiyatga ega. Taksonomiya yordamida har bir bosqichda o'quvchilarning bilish qobiliyatlari rivojlantirilgani kabi, ularning til o'rganish ko'nikmalari ham izchil rivojlantiriladi. Har bir bosqich o'quvchilarning tilni o'zlashtirish darajasiga ko'ra mos keladi va ko'nikmalarni asta-sekin rivojlantirishga yordam beradi.

Tinglab tushunish (Listening comprehension)

Blum taksonomiyasi yordamida tinglab tushunish ko'nikmasini shakllantirish darsning boshlang'ich bosqichlarida, ya'ni eslab qolish va tushunish darajalarida katta ahamiyat kasb etadi. Bu bosqichlarda o'quvchilar eshitish orqali o'zlashtirgan ma'lumotlarni xotirada saqlab qolish va ularning ma'nosini tushunishga qaratilgan faoliyatlarini bajaradilar. O'quvchilar tinglab tushunish uchun matnlar, suhbatlar yoki audiomateriallar taqdim etadi va o'quvchilar ushbu materiallar asosida kerakli bilimlarni eslab qolishadi.

Xulosa. Blum taksonomiyasi asosida baholash o'quvchilarning bilish qobiliyatlarini tizimli ravishda kuzatish va ularning bilimlarini amaliyotda qanday qo'llashini baholash imkonini beradi. Har bir bosqichda mos baholash metodlarini qo'llash orqali o'quvchilarning bilim olish darajalari aniqlanadi va ularni yanada rivojlantirish uchun zarur chora-tadbirlar belgilanadi. Bu yondashuv orqali o'quvchilarning bilimlari izchil ravishda rivojlanib, ularning ijodiy tafakkuri va mustaqil fikrlash qobiliyatlari ham baholanadi. Blum taksonomiyasi o'quvchilarning intellektual rivojlanishini kuzatishda va ularning bilim olish samaradorligini oshirishda muhim rol o'ynaydi.

ADABIYOTLAR

1. Bloom, B. S. (1956). *Taxonomy of Educational Objectives: The Classification of Educational Goals*. McKay.
2. Anderson, L. W., & Krathwohl, D. R. (2001). *A Taxonomy for Learning, Teaching, and Assessing: A Revision of Bloom's Taxonomy of Educational Objectives*. Allyn & Bacon.
3. Harmer, J. (2007). *The Practice of English Language Teaching* (4th ed.). Pearson Longman.
4. Scrivener, J. (2011). *Learning Teaching: The Essential Guide to English Language Teaching* (3rd ed.). Macmillan.
5. Nation, I. S. P., & Newton, J. (2009). *Teaching ESL/EFL Listening and Speaking*. Routledge.
6. Richards, J. C. (2006). *Communicative Language Teaching Today*. Cambridge University Press.